

Koirakin tarvitsee perusteellista hammashoitoa

Aloitan ikävällä tosiasialla: hammassairaudet ovat koirien yleisimpiä hoitoa vaativia vaivoja. Moni koira elää kaikessa hiljaisuudessa suusta johtuvan kroonisen kivun kanssa.

TEKSTI JA KUVA ELL Ulla Eskelinen

Sitten jatkan myönteisemmällä faktalla: yhä useampi lemmikki saa hammassairauksiinsa hyvää hoitoa sekä säännöllistä, hammasvaivoja ennaltaehkäisevää hoitoa. Tästä hyvänä esimerkkinä kuvassa autuaan tiedottomana köllöttelevä Niilo-poika, joka on käynyt hammaslääkärin pöydällä sääntillisen säännöllisesti jo vuosien ajan.

MIKSI JA MILLOIN HAMMASHOITOON?

Koirien hampaissa on eroja. Osalla koirista hampaat pysyvät hyväkuntoisina

läpi elämän melko vähäisin hoitopanosuksin. On myös helppo väittää, että koiralla ei ole hammasvaivoja, jos niitä ei ole koskaan kunnolla tutkittu. Hammashoidon tarve on yksilöllinen, mutta useimpien koirien hampaat vaativat jatkuvaa ja säännöllistä hoitoa, jotta ne pysyisivät kunnossa.

Onneksi tietoisuus koirien hammashoidon tärkeydestä lisääntyy koko ajan, ja omistajan tuovat lemmikkejään hammashoitoon jo ennen päällepäin havaittavia ongelmia. Hammasvaivat paljastavia oireita ovat mm. hampaisiin kertynyt

runsas hammaskivi, ikenien punoitus ja suusta leviävä paha haju. Hammasvaivat eivät kuitenkaan aina näy päällepäin, vaan myös siistiltä näyttävässä suussa voi olla piileviä ja kivuliaita muutoksia. Oireettomilla potilailla todetaankin usein yllättäviä, hoitoa vaativia hammasjansairauksia.

Koiran koko, rotu ja kallonmuoto sekä yksilön taipumus hammasongelmiin vaikuttavat siihen, kuinka varhaisessa iässä ensimmäistä hammashoitoa suositellaan ja kuinka usein hammashoitoa tarvitaan. Kääpiö- ja toyrotuiset koirat, esim. york-

shirenterrierit, chihuahuat ja pienet vilakoirat, ovat erityisen alttiita ienten ja hampaan kiinnityskudoksen tulehduselle. Muita hammasvaivojen ”riskirotuja” ovat voimakkaasti brakykefaaliset rodut (esim. mopsi) sekä monet muut rodut, kuten kiinanharjakoirat, cavalier, bichonit, kääpiösnautseri ja osa terriereistä, vain muutamia mainitakseni. Kokeukseni mukaan myös osalla vehnäterriereistä on taipumusta varhaisessa iässä kehittyvään parodontiittiin. Brakykefaalisilla roduilla tavataan lisäksi hyvin usein hampaiden puhkeamiseen ja purentaan liittyviä ongelmia, esimerkiksi puhkeamattomien hampaiden ympärille kehittyviä hammasaihekystoja.

Säännölliset hammashoidot tulisi aloittaa näillä koirilla jo 1–2 vuoden iästä alkaen erityisesti, jos koiralla havaitaan esim. puuttuvia hampaita, virheellinen purenta tai muuta poikkeavaa hampaitossaan. On erityisen tärkeää, että eläinlääkärit tunnistaisivat nämä koirat jo pentu- tai 1-vuotisrokotuksilla, tutkisivat hampaat ja purenta ja kertoisivat omistajille näistä hammas sairauksien riskeistä sekä erityistarpeista mm. kotihoidon suhteen.

Vähäisemmän parodontiittiriskin koirille (esim. saksanpaimenkoira) ensimmäistä hammashoitoa suosittelen noin 3 vuoden iässä, mikäli hampaiston silmämääräisessä arvioinnissa ei havaita hammaspuutoksia, purenta ongelmia, ientulehdusta tai hampaiden trauma.

HAMMASKIVENPOISTO VS. PERUSTEELLINEN HAMMASHOITO – MISSÄ ERO?

Jotta hammas- ja iensairauksia pystytään tunnistamaan ja hoitamaan ajoissa, hampaita pitää osata tutkia ja hoitaa perusteellisesti, pintaa syvemältä. Pelkkä hammaskivenpoisto ei siis riitä eikä sitä tule sekoittaa perusteelliseen hammashoitoon.

Hammaskivenpoiston tarkoitus on ennaltaehkäistä ientulehdusta ja parodontiittia eli hampaan kiinnityskudoksen tulehdusta. Monilla klinikoilla hammas-kivenpoiston suorittaa hoitaja eikä toimenpiteeseen sisälly eläinlääkärin tekemää hampaiden tutkimusta. Hoidon ai-

kana hammaskivi ja plakki poistetaan hampaiden kaikilta pinnoilta sekä ienrajan alta ientaskuista. Pelkän päällepäin näkyvän hammaskiven poisto ei auta, sillä ientulehduksen aiheuttaa juuri ienrajan alla piileskelevä plakki. Siksi potilaan tulee olla hoidon aikana nukutettuna, leuat täysin rentona, jotta plakki voidaan puhdistaa myös takimmaisten hampaiden ientaskuista.

Hammaskivenpoistoon käytetään ulträänilaitetta, jossa on erilaiset poistokärjet ienrajan ylä- ja alapuoliselle hammaskivelle ja plakille. Kärkien ja hampaan pinnan viilentämiseksi laite suihkuttaa jatkuvasti vettä, minkä vuoksi potilaan kuono kastuu toimenpiteen aikana. Veden pääsy nieluun estetään sideharsotupolla. Mainittakoon vielä, että tällä eläinlääkäreiden ja hammaslääkäreiden käyttöön tarkoitettulla laitteella ei ole mitään yhteistä EmmiPet-harjan kanssa. Lisäksi syventyneet ientaskut tulee puhdistaa käsi-instrumenteilla ja lopuksi hampaiden pinnat silotetaan koneellisesti kiillotuspastalla, jotta puhdistuksessa syntyneet mikronaarmut taasoittuvat eivätkä kerää heti uutta plakkia itseensä.

Perusteelliseen hammashoitoon kuuluu hampaiden ja ientaskujen puhdistuksen lisäksi suun sairauksien diagnosointi ja hoitosuunnitelman laatiminen. Tätä varten hampaat on tarkastettava ja röntgenkuvattava hammas sairauksiin pe-rehtyneen eläinlääkärin toimesta. Hammas tarkastuksessa potilaan purenta, suuontelo ja hampaisto tutkitaan. Jokainen hammas tarkastetaan yksitellen mm. murtumien, syöpymien, värimuutosten ja liikkuvuuden varalta ja hammasta ympäröivien ientaskujen syvyys mitataan.

Hampaiden ja niitä ympäröivän leukaluun kunnan luotettava arvioiminen on mahdotonta ilman hammasröntgen- tai CBCT-kuvausta (kartiokeilakuvaus). Päällisin puolin normaalin näköinen hammas voikin olla kuoliotunut, juurten ympärillä voi olla tulehduspesäkkeitä, leukaluun sisällä voi olla puhkeamattomia hampaita, katkenneita juuria ja monia muita kivuliaita ongelmia, jotka jäisivät kokonaan huomaamatta ilman kuvausta.

Hammasröntgentutkimukseen sisäl-

tyy koiran koosta riippuen 10–14 digitaalista hammasröntgenkuvaa, joissa koko hampaisto on kuvattuna tiettyssä järjestyksessä ja vakioituissa kuvakulmissa eli projektioissa. Laadukkaat ja oikea-asentoiset kuvat ovat edellytys kuvien luotettavalle tulkinnalle ja muutosten seurannalle esimerkiksi vuosikontrollien yhteydessä.

Kuvien ja hammaskarttaan kirjattujen löydösten perusteella eläinlääkäri laatii potilaalle hoitosuunnitelman, joka voi sisältää esimerkiksi murtuneiden hampaiden pinnoituksia, ienkirurgiaa ja hampaiden kirurgisia poistoja. Usein kaikki tarvittava voidaan tehdä samalla kertaa yhdessä nukutuksessa, mikäli omistaja niin toivoo ja se on potilaan kannalta järkevintä. Kun hoitosuunnitelma on selvillä, eläinlääkäri sopii potilaan omistajan kanssa käynnillä tehtävistä toimenpiteistä.

MUUTAMIA KOIRIEN TAVALLISIMPIA HAMMASVAIVOJA

Noin 80 %:lla yli 3-vuotiaista koirista on jonkin asteista hampaan kiinnityskudoksen tulehdusta eli parodontiittia. Kun hampaisiin kertyneen bakteeriplakin aiheuttama ientulehdus etenee syvemmälle ientaskuihin ja alkaa tuhota hammasjuurta kiinnittävää sidekudosta ja luuta, puhutaan parodontiitista. Eri-tyisen yleinen ongelma se on pienikokoisilla koirilla. Tavallisin syy koiran hampaanpoistolle onkin parodontiitti, joka on edennyt niin pitkälle, ettei hammas ole enää pelastettavissa.

Parodontiittia ei voi parantaa, mutta sen etenemistä voidaan rajoittaa ja hidastaa. Perusteellisuus ja säännöllisyys ovat hoidon tärkeimmät kulmakivet. Ennusteeltaan toivottomat, tulehdusta ylläpitävät hampaat on poistettava, jotta suun tulehdustilanne saadaan rauhoittumaan.

Niitä hampaita, joissa muutokset ovat lievempiä, voidaan hoitaa tehostamalla päivittäistä kotihoitoa ja tihentämällä klinikalla tehtäviä hammashoitoja, jotta plakin kertyminen ientaskuihin ja tulehduksen eteneminen pysyisivät kurissa. Hammashoidon yhteydessä voidaan hampaisiin mm. tehdä kirurgisia paro-

dontiittihoitoja ja käyttää valmisteita, jotka estävät plakin pääsyä syventyneisiin ientaskuihin.

Muita yleisimpiä syitä hampaiden poistoon ovat hammassyöpymät sekä sellaiset hammasmurtumat, joiden seurauksena hammas on kuolioitunut. Suurin osa hammasmurtumista on onneksi pinnallisia, ja ovat hoidettavissa hampaan pinnoituksella tai paikkauksella, jos hammas näyttää terveeltä röntgenkuvassa.

Murtumien lisäksi esim. keppien tai hiekkaisten lelujen pureskelusta syntyneet mekaaniset kulumat (abraasio) sekä hammasväleihin tunkeutuneet vierasesineet ovat yleisiä löydöksiä. Murtuneet tai voimakkaasti kuluneet hampaat tulee tutkia röntgenkuvaamalla ja hoitaa, sillä ne voivat aiheuttaa koiralle kipua. Joissain tapauksissa murtuneita, kuolioituneita hampaita voidaan pelastaa poistolta juurihoidon avulla.

HAMMASHOIDON ANESTESIA JA KIVUNHOITO OVAT TARKKAA PUUHAA

Perushammashoittoon kuuluu aikaa noin 1,5 tuntia. Hampaiden poistot ja muut toimenpiteet pidentävät hoidon kestoa, ja on melko tavallista, että hammashoito kestää kokonaisuudessaan noin 2–3 tuntia. Anestesioidut ovat siis usein pitkiä, ja siksi ajanmukaiset anestesiakäytännöt ja -turvallisuus ovat hammasklinikan toiminnan keskiössä.

Nykyään hammashoidot suositellaan turvallisuussyistä tehtäväksi inhalatioanestesiassa, jossa koira hengittää nukutuksen aikana hapen ja anestesiälääkkeen seosta henkitorveen asennetun putken kautta. Hammashoitoja ei tule tehdä pelkässä rauhoituksessa tai ilman hengitystuubia. Nukutus suunnitellaan yksilöllisesti jokaiselle potilaalle mm. terveydentilan ja iän mukaan.

Ikä ei ole itsessään este hammashoidolle. Senioripotilaasta on kuitenkin perusteltua tutkia verinäyte ennen nukutusta piilevien sairauksien kuten munuaisten vajaatoiminnan varalta. Eläinlääkäriin työparina toimiva klinikkaeläintenhoitaja valvoo anestesiata koko toimenpiteen ajan potilasta seuraten sekä erilaisten

valvontalaitteiden, kuten pulssioksimetrin sekä anestesiamonitorin avulla, jolloin potilaan lämpötilan, sykkeen, happisaturaation, hengityksen hiilidioksidipitoisuuden ja sydänkäyrän seuranta on mahdollista ja mahdolliset ongelmat potilaan voinnissa havaitaan heti.

Hammaskirurgisilla potilailla riittävä kivunhallinta on myös tärkeää niin toimenpiteen aikana kuin sen jälkeenkin. Potilaat saavat toimenpiteen aikana mm. keskushermostovaihteisia kipulääkkeitä, ja lisäksi leikkausalueilla käytetään pitkävaikutteisia puudutteita.

Erilaisilla vaikutusmekanismeilla toimivia lääkkeitä yhdistelevää kivunhoitoa kutsutaan multimodaalianestesiaksi. Osa potilaista saattaa näiden kaikkien lääkitysten jälkeen olla toimenpiteen jälkeen melkoisen huppelissa. Hammashoidon päätyttyä potilas onkin vielä klinikalla seurannassa, kunnes se on hereillä ja kotiinlähtö on turvallista. Toimenpidenä päivänä potilas tarvitsee hellää huolenpitoa, toipilasravintoa ja seurantaa vielä kotona. Lisäksi kipulääkitykset jatkuvat kotona potilaskohtaisesti.

KOTIHOITO ON ENSIARVOISEN TÄRKEÄÄ!

Puhdistuksen jälkeen hampaiden pintoihin alkaa kertyä välittömästi uutta tulehdusta aiheuttavaa plakkia. Jos plakkia ei poisteta heti, se kovettuu jo 1–2 päivässä hampaan pinnasta vaikeammin irtoavaksi kerrokseksi hammaskiveä.

Hammaskiven karkea pinta on otollinen alusta yhä nopeammalle plakin ja hammaskiven kertymiselle. Siksi päivittäinen hampaidenhoito on ensiarvoisen tärkeää. Hampaiden kotihoitoon ei ole olemassa mitään ihme pilleriä, vaan kuten meillä ihmisilläkin, päivittäinen hampaiden harjaus on tehokkain keino pitää ientulehdusta ja parodontiittia aiheuttava plakki poissa hampaiden pinnoilta.

Hampaiden pesuun tulee aina käyttää koirille tarkoitettua hammastahnaa, joka paitsi maistuu hyvältä myös sisältää mekaanisesti ja entsymaattisesti plakkia puhdistavia ainesosia. Pesuvälineenä voidaan käyttää sormeen kiinnitettävää pesulappua, pientä pehmeää hammas-

harjaa tai vaikkapa sähköhammasharjaa. Hampaiden pesu kannattaa siis opetella jo pentuikäisestä alkaen.

Monista oheistuotteista voi myös olla apua. Markkinoilla onkin jos jonkinlaisia tuotteita ja tuoteviidakossa seikkailleva kuluttaja voi hämmentyä eri tuotteisiin liittyvistä tehokkuuslupauksista. Onneksi Veterinary Oral Health Councilin hyväksymien, tutkitusti tehokkaiden hammashoitotuotteiden lista on vapaasti luettavissa osoitteessa www.vohc.org.

Suun terveyden hoito hyödyttää koko eläintä. Hammasongelmat eivät nimittäin rajoitu pelkästään suuhun. Hoitamattomat ja tulehtuneet ikenet ja hampaat ovat infektioportti muualle elimistöön ja toimivat monen, erityisesti vanhuuteen yhdistettävän sairauden, kuten sydän- tai munuaissairauden taustatekijöinä. Hyvällä ja säännöllisellä hammashoidolla voidaan ehkäistä ja parantaa kipua ja tulehdusta, jolloin potilas saa lisää elinvoimaa, hyvinvointia ja elinvuosia.

PIENI HAMMASHOITO-SANASTO

plakki

hampaan pintoihin kertyvä vaalea bakteerimassa, joka aiheuttaa ientulehduksen ja parodontiitin

hammaskivi

syljen mineraalien vaikutuksesta kovettunutta plakkia

ientulehdus

hammasta ympäröivän ikenen tulehdustila, joka on mahdollista parantaa, eikä vielä aiheuta pysyviä vaurioita

parodontiitti

hampaan kiinnityskudoksen tulehdus, joka johtaa hampaan kiinnityksen irtoamiseen ja ympäröivän leukaluun tuhoutumiseen. Parodontiitin aiheuttamat vauriot eivät käytännössä parane, mutta vaurioiden etenemistä voidaan estää.

Kirjoittaja ELL Ulla Eskelinen on suu- ja hammassairauksiin perehtynyt ja hammashoitoja päätyönään vuodesta 2010 tehnyt eläinlääkäri, joka työskentelee tällä hetkellä Eläinklinikka Paras Kaverissa Tuusulassa, www.paraskaveri.fi.